

УДК 323.15

DOI: 10.30840/2413-7065.4(77).2020.218582

ШЛЯХЕТСЬКИЙ РІД ХРІННИЦЬКИХ У ПРИВАТНОМУ Й ПУБЛІЧНОМУ ЖИТТІ РАНЬОМОДЕРНОЇ ВОЛИНИ

Ірина ВОРОНЧУКorcid.org/0000-0001-5466-5356

доктор історичних наук, доцент, завідувачка відділу історичних пам'яток НДІУ

Анотація. У статті з'ясовується історія шляхетського роду Хрінницьких, який поступово протягом XVI – першої половини XVII ст. переходить із числа рядової дрібної непомітної волинської шляхти до статусу найвпливовіших родів, які відігравали важливу роль у політичному, воєнному та публічному житті волинського соціуму. Історіографічний огляд праць польських генеалогів, які залучають до польської шляхти й українську, засвідчує недостатність інформації про цей рід та деякі помилки, які завдяки документальним джерелам вдалося виправити.

На підставі документального матеріалу встановлено перші когорти роду, відновлено матримоніальні зв'язки та родинну структуру окремих його сімей. Виділяється діяльність окремих представників роду, які обіймали важливі місцеві уряди в тогочасному соціумі. З'ясовується, що вивищення цілого Хрінницького Дому серед волинського шляхетського загалу починається з Михайла Сватковича, який завдяки вигідним шлюбним зв'язкам породичався із впливовими волинськими родами Семашків і Русинів Берестецьких, які вже на той час обіймали важливі земські уряди. Значного впливу в шляхетському середовищі досягає син Михайла Сватковича Іван Михайлович, який протягом тривалого часу (майже 46 років) обіймав уряди спершу земського луцького підсудка, а потім і судді цього суду. Аналізується публічна діяльність членів роду, зокрема їх участь у суспільно-релігійній боротьбі, пов'язаній із суттєвими змінами, що відбуваються у внутрішньому житті Речі Посполитої, зокрема й на Волині. Показано участь Хрінницьких у боротьбі проти запровадження Берестейської унії, їх діяльність у заснуванні братств та воєнних виправах.

Розглядається майновий стан роду протягом XVI – першої половини XVII ст. На документальному матеріалі доводиться, що члени роду, обіймаючи важливі земські уряди, починають збагачуватися й активно придбавають маєтки. Значні земельні володіння приносили їм і вигідні шлюбні партії з представницями/представниками князівських і магнатських родів. Все це сприяло переходу роду з числа дрібного шляхетського загалу до групи небагатьох впливових магнатських родів.

Ключові слова: шляхетський рід; Хрінницькі; батько; матір; діти; матримоніальні пов'язання; маєтність; підсудок; суддя; публічна діяльність.

THE KHRINNYTSKI SZLACHTA FAMILY IN PRIVATE AND PUBLIC LIFE OF THE EARLY MODERN VOLHYNIA

Iryna VORONCHUK

Doctor of Historical Sciences, associate professor, Head of the Historical Sites Department of RIUS

Annotation. The article elucidates the history of the Khrinnytski szlachta family, who gradually ascended from the ranks of petty and nameless Volhynian szlachta to the status of the most influential

© Ворончук І.

families of the 16th – first half of the 17th century. They played an important role in the political, military, and public life of the Volhynian society. A historiographical review of the Polish genealogists' works, who include Ukrainian szlachta to the ranks of the Polish nobility, demonstrates scarcity of information on this family and some inaccuracies, which were successfully corrected by means of documentary sources.

On the basis of documents, the first cohorts of the clan are singled out and matrimonial ties and individual family structures are re-established. The occupations of individual family members who held important offices in the local administration of that time are identified. It is ascertained that the rise of the entire Khrinnytski House among the Volhynian szlachta began with Mykhailo Svatkovych, who, owing to his advantageous matrimonial ties, formed family connections with such powerful Volhynian families as the Semashkivs and the Rusyn Berestetskis, who were already holding important land offices by that time. Ivan Mykhailovych, the son of Mykhailo Svatkovych, gained some considerable influence among the szlachta: for almost 46 years he had held the office of Lutsk sub-judge and then that of Lutsk judge. Public activities of the family members are analyzed, especially their participation in the socioreligious fight, which was related to the significant changes taking place in the Commonwealth, and particularly Volhynia. The participation of the Khrinnytskis in the struggle against the introduction of the Brest Union and their partaking in the establishment of fraternities and military expeditions is revealed and presented.

The property status of the family during the 16th – first half of the 17th century is analyzed. The documents proved that the family members holding important land offices started to become rich and actively acquired estates. Profitable marriages with representatives of princely and magnate families also brought them big land holdings. All that contributed to the transition of the family from petty szlachta to a group of a few powerful magnate families.

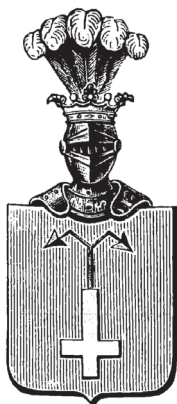
Key words: szlachta family; the Khrinnytskis; father; mother; children; matrimonial ties; real estate; sub-judge; judge; public activity.

Наприкінці XV ст. рід Хрінницьких ще нічим особливо не виділявся з-поміж загалу рядової дрібної волинського шляхти, але поступово протягом останньої чверті XVI – першої половини XVII ст. стає одним із найактивніших у суспільно-політичному житті Волині, а отже, й одним із поважніших і найавторитетніших.

Своє найменування рід Хрінницьких отримав від назви родового маєтку Хрінники (Хрєнники, Хрінники, Хрыники, Хрєница, Хрѣньница), розташованого у Дубнівській волості Луцького повіту. У вітчизняній літературі поселення Хрінники відоме з 1545 р. [9, с. 430], однак щодо його засновника та протопласта роду інформація відсутня. Разом з тим окремі представники роду документально фіксуються на Волині з кінця XV ст.

Саме з цього часу рід Хрінницьких описують відомі польські генеалоги. Зокрема, інформація про Хрінницьких міститься у працях Бартоша Папроцького, Шимона Окольського, Каспора Несецького, Адама Бонецького, Северина Уруського та ін. Так, уже «перший геральдичний письменник Речі Посполитої», як називає Б. Папроцького «Енциклопедыя powszechna» [23, s. 347], знаний дослідник гербів шляхетських родів ранньомодерної доби, описує герб роду, зауважуючи: «Dom Chrynickich ... na Wołyniu dom dawny i znaczny» [24, s. 525]. Щоправда, К. Несецький подає зовсім інший і значно розбудований герб роду [28, s. 91]. Посилаючись на Ш. Окольського й Б. Папроцького, він повідомляє обставини отримання родом шляхетського герба. Ця легенда

виглядає так: невідомий на ім'я предок Хрінницьких, перебуваючи на військовій службі, піддався татарському нападу, коли ніяких чуток про ворожі наміри, ні публічних повідомлень про наближення неприятеля не було. Проте, не розгубившись, юнак зіскочив з коня і, затиснувши у руці поводдя, закинув у річку вудку. Коли ж до нього підскочили татари, він, стрімко скочивши на коня, найближчого з них забив, інших порозкидав, а одного, спіймавши, привів до гетьмана. За виявлені мужність і хоробрість йому було надано герб,

Герб Хрінницьких.
*Bonięcki K. Herbarz
Polski. T. III.*

Знак з печатки
Хрінницьких

Волинського і Белзького воеводств, а також Стефана, депутата на Коронний трибунал 1650 р. [28, s. 92]. Тож конкретна інформація стосується лише чотирьох представників роду кінця XVI – першої половини XVII ст.

На відміну від К. Несецького, А. Бонецький у праці «*Poczet rodów*» називає тільки трьох представників роду, при цьому зовсім інших, але хронологічно його інформація відноситься до ранішої доби. Один із них – Немира Богданович Хрінницький, купівлю маєтку Крупець на Волині якого 1503 р. підтвердив великий литовський князь Олександр. Другий – його син Война, з яким батько 1511 р. вів тяжбу з Жабокрицькими щодо маєтку Ярославичі. Третім називається Михайло Сваткович, котрий 1546 р. мав судову справу з Михайлом Свинюським. Ця інформація була почерпнута автором із книг великокнязівської канцелярії – так званої Литовської Метрики [21, s. 26].

Значно більший обсяг даних міститься у другій праці цього ж автора «*Herbarz Polski*». За час, що пройшов між написанням цих праць, співробітники утвореної 1843 р. Київської археографічної комісії (далі – КАК) підготували вже кілька документальних видань, а також описів судових книг українських земель, що зберігалися у створеному 1852 р. Київському центральному архіві давніх актів [7, с. 115–117; 8, с. 63]. На цей час працюю київських архівістів, зокрема Ореста Левицького, Івана Каманіна, Івана Новицького, Олександра Федотова-Чеховського, Михайла Ясинського та ін., були підготовлені описи судових книг Правобережної України, зокрема й 53 волинських [17, с. 157–159, 189–191, 242–245, 326–329, 360–361]. Проте лише 24 з них були опубліковані, інші залишилися у рукописному варіанті [10, с. 212–213, 217–220].

Саме цими виданнями Київської комісії та описами скористався А. Бонецький. Тож у другій його праці «*Herbarz*

Polski» фігурує значно більше представників роду. Разом із тим інформація стосується головним чином однієї гілки роду – Михайла Сватковича, його синів Богдана, Івана, Прокопа, Миколая, Михайла та кількох потомків Івана Михайловича і його сина Олександра Івановича [22, s. 83–84].

Протягом 1904–1914 рр. було опубліковане генеалогічне дослідження Северина Урського, підготовлене у співпраці з Адамом Амількаром Косиньським і Олександром Влодарським «Rodzina. Herbarz szlachty polskiej». Інформація про Хрінницьких міститься у другому томі цієї 14-томної праці. Тут описано герб роду, проте, попри можливість використання авторами значно ширшого обсягу документальних матеріалів і праць попередніх генеалогів, подано значно менший обсяг інформації про Хрінницьких, ніж міститься у праці А. Бонецького [32, с. 253]. Разом із тим обидва дослідники (і Бонецький, і Урський) допустилися помилки, що загалом часто трапляється в генеалогічних дослідженнях, а саме роздвоєння однієї особи на двох. Вочевидь, першим цієї помилки допустився Бонецький, який у праці «Herbarz Polski» серед синів Михайла Сватковича Хрінницького називає насправді неіснуючого сина Лукаша, якому приписує луцьке підсудківство на 1579 р., а під 1590 р. називає земським луцьким підсудком Яна [22, s. 84]. Цю ж помилку про Лукаша як сина Михайла Сватковича повторює й Урський, що, правда, отримання ним уряду луцького земського підсудка відносить до 1572 р. Справжнього сина Михайла Сватковича Івана (у польському написанні Јана) він називає лише луцьким земським суддею [32, s. 253]. Насправді ж луцьким

земським підсудком був старший син Михайла Сватковича Іван Михайлович, котрий отримав королівське затвердження на підсудківство 1577 р. [15, с. 292; 19, с. 209]. Протягом багатьох років він успішно виконував уряд луцького земського підсудка [16, с. 361, 408, 429 та ін.; 18, ф. 26, оп. 1, спр. 61, арк. 238 зв.–239 та ін.], пізніше отримав і уряд земського судді [19, с. 209].

Польська «Encyklopedyja Powszechna» у статті «Chrynickich herb» не називає жодної конкретної особи з роду Хрінницьких, проте описує їхній герб, зазначаючи, що він не має назви, і дуже коротко, однією фразою, повторює легенду про їхнього предка, котрий заслужив його у битві з татарами [23, s. 525].

Залучаючи українське рицарство XVI–XVII ст. до польського шляхетського загалу, «Польська шляхетська енциклопедія» згадує й Хрінницьких власного герба (Chrennicki h. własny), але не називає жодного з членів роду [30, s. 366, 370].

Одним із перших зафіксованих в українських документах представників роду був волинський зем'янин Волчко Хрінницький, який, видаючи заміж дочку Марину за Пашка Посяговецького, дав 15 вересня 1472 р. зятю й дочці лист, за яким у рахунок забезпечення за дочкою посагу в сумі п'ятдесят кіп «грошей широких чеськое монеты» поступив зятю маєток Лопавши, а також надав їм у користування земельний відруб у Хрінницькій дуброві з чітким окресленням його меж і кордонів. Молодому подружжю дозволялося брати дерево на будівництво садиби й косити траву до віддання зазначеної суми, проте за умовами користування їм дозволявся вхід у дуброву лише «по Роскопаницу

могилу», а далі заборонялося вступати в батькову дуброву. Під цією угодою, крім інших свідків, поставив печатку братанич Волчка Хрінницького «Богдановъ син Немѣра» [18, ф. 26, оп. 1, спр. 5, арк. 266 зв.; 3, с. 2–3]. Отже, Волчко Хрінницький мав брата Богдана, сину якого мало бути на цей час щонайменше 20–24 роки. Волчко Хрінницький був також присутній під час ознайомлення луцьким старостою Іваном Ходкевичем князя Михайла Сангушка з наказом короля Казимира щодо охорони королівської пущі, «штобы лововъ ... не пустошили». Тут він називається «Волчѣко Хренницький Лютикъ». Цей документ дослідники датують 1475–1480 роками [2, с. 20–21].

Братанич Волчка Хрінницького Немира фігурує в офіційних документах як під прізвиськом Хрінницький, так і Толпизинський, що яскраво ілюструє топонімічний характер походження тогочасних антропонімів. Під прізвиськом Толпизинський зустрічаємо Немиру в реєстрі «данин» «князем и паном, и бояромъ, и двораном» від 6 квітня 1488 р., де окремим представникам шляхетської верстви призначалися різні види королівської данини з мит. За цим реєстром передбачалося надати «Немири Толпизинському 8 копъ з мыта луцького», а також «Немири Толпызынскому воз соли з мыта луцького» [25, s. 72, 74]. На цій підставі можна зробити висновок, що вже на цей час Немирі належав маєток Толпизин, з якого Хрінницькі офіційно сплатили побор 1570 р. [34, s. 7]. Як власність роду маєток згадується і в 1575 р. [18, ф. 25, оп. 1, спр. 15, арк. 21–23; 4, с. 442–447].

Таким чином, уже в 70-х роках XV ст. власники маєтку Волчко Хрінницький

та його небіж Немира неодноразово називаються за топонімом свого маєтку Хрінники, отже, початок існування цього поселення можна віднести до значно ранішого часу, щонайменше на 70–80 років, ніж зазначено у вітчизняній літературі.

На початку XVI ст. Немира придбав маєток Крупець у Луцькому повіті, акт купівлі якого був підтверджений 1503 р. великим литовським князем Олександром [21, s. 26]. 1511 р. Немира і його син Война вели справу з Жабокрицькими за добра Ярославичі [21, s. 26]. «Немира Богдановичъ Хренницький» згадується також серед свідків, присутніх під час продажної транзакції, здійсненої холмським підкоморієм, любачівським війським Олехною Скорутою з Молодятич 10 липня 1515 р. Цього дня Скорута разом із дружиною Марухною й «со вьсими сыны и дочьками» продав на вічність королівському писарю Михайлу Васильовичу маєток Вічини, фільварок Кочкоровець у Луцькому повіті, а також двір у Луцькому замку, що дісталися йому по небіжчиці сестрі Настасі [27, s. 46–47].

Після 1515 р. ні сам Немира, ні його син Война не згадуються більше в офіційних документах. Таким чином, інформація про Немиру Богдановича під прізвиськами Хрінницький або Толпизинський періодично фігурує в офіційних документах 1472–1515 рр., тобто протягом 43 років. Дата його смерті залишається невідомою, але якщо взяти до уваги, що свідками у майнових справах виступали, як правило, вже самостійні господарі, можна припустити, що на 1515 р. Немирі було щонайменше 63–67 роки. Тож можна констатувати, що Немира Хрінницький прожив, як на той

час, доволі довге життя. Немира Богданович був одружений з княжною Ганною Михайлівною Жижемською, якій він записав 600 кіп грошей «доживоття» на маєтках Підлісці, Городниці й Княгинині [18, ф. 25, оп. 1, спр. 15, арк. 21–23; 4, с. 442–447]. За законодавством «правом прирощеним» нерухомість успадковувалася по чоловічій лінії, а отже, маєтки мали бути успадковані його сином. У зв'язку з цим можна зробити висновок, що сина Немири Войни вже не було серед живих. Але тоді родові маєтки Немири по чоловічій лінії мали перейти до батька Івана Михайловича, Михайла Сватковича, сина рідного брата Немири Сватка, тобто Немириноного небожа.

Про те, що Немири вже не було серед живих, свідчить і «Попис» литовсько-руського війська 1528 р., де називається тільки один Хрінницький – «пан Михайло Сваткович», який виставляв «4 кони», тобто чотирьох вершників, а отже, володів щонайменше 32 дворищними домогосподарствами («службами»), або 96 димами¹. [26, с. 134]. Так само лише Михайло Сваткович фігурує серед луцьких повітників під час ревізії волинських замків 1545 р. [13, с. 121]. За цим описом, у Луцькому замку називається дві городні «Михайла Хрєнницкого с Хрєнъник», які він утримував спільно з Рогозинськими, Рудецькими, Смиковськими, Цатами, Княгининськими та Кутровськими, при цьому одна з них була в доброму стані, друга – потребувала ремонту [13, с. 136, 139]. Ще одну городню, яка впритул прилягала до Красносільської, «Михно Хрєнницкий» утримував разом із Жабокрицькими, Курозвонськими,

Чапличами, Промчейковичами та Богданом Семашком [13, с. 135]. Четверта його городня, що знаходилася поміж городень князя Олександра Вишневецького, удови Івана Козинського, та Семена Клевецького, належала йому особисто і теж вимагала ремонту [13, с. 154]. В сюжеті про шляхетські вислуги говориться, що «Хрєнънѣцкий держить имѣнне Хрѣнъницу и чотири села нѣт вѣдома которым Ѡбычаємъ» [13, с. 185]. Таким чином, ревізори поставили під сумнів легітимність володіння ними Михайлом Хрінницьким. За описом Луцького замку 1552 р., при переліку зем'янських (шляхетських) дворів називається також і двір Михайла Хрінницького, який знаходився поблизу церкви св. Димитрія [1, с. 163–164].

Можна думати, що Михайло Хрінницький не лише мав спільну городню з Жабокрицькими, а й був у доволі близьких із ними стосунках, оскільки, як правило, найближчим приятелям доручалася опіка над дітьми та рідними. У тестаменті Івана Івановича Жабокрицького від 6 серпня 1565 р., який доручає дружину і дітей «в опеку и оборону» опікунам, першим серед них йде Михайло Сваткович [3, с. 111]. Це свідчить також і про велику довіру й повагу тестатора до Михайла Хрінницького як до людини, його особистих людських якостей, бо опіка над родиною, особливо дітьми, покладалася не стільки на рідних і близьких, скільки, перш за все, на відповідальних осіб-приятелів, котрим можна було доручити найдорожче – власних дітей.

За пописом литовсько-руського війська 1565 р., під титулом «Земля Волинская» називається «Богданъ Хрєнницки», який виставляв 6 коней, тобто вершників [14, с. 421]. У переписі

¹ Відомо, що один вершник виставлявся від 8 дворищних домогосподарств/служб, а одне дворище охоплювало пересічно 3 дими.

литовсько-руського війська під назвою «Реистръ княжатъ, панятъ и всего рыцѣрства земли Волинской», списаному 23 вересня 1567 р. волинським хорунжим Григорієм Гулевичом, називається лише один «панъ Иванъ Хрѣнъницький», котрий «оть отца своего ставиль коней десеть збройно, тар., др. 8, а по козацку 2 – сагай., саб., рогати (тобто із сагайдаком, саблею і рогатиною. – І. В.). Онъ же ставиль драбовъ 4 з руч.», тобто рушницею [14, с. 1245–1246].

Розв'язати проблему генеалогічної наступності когорт роду Хрінницьких допомагає заява Івана Михайловича Хрінницького, пов'язана з наслідками великого татарського вторгнення на Волинь у 1575 р. Це був один із найспустошливіших нападів, здійснений великими силами у часи безкоролів'я, коли татари скористалися відсутністю сильної центральної влади. Про приготування татар до походу розвідка повідомила задалегідь, тому жоден із волинських магнатів не прибув на конвокаційний сейм: усі серйозно готувалися до відсічі. І коли татарське військо вступило на Волинь, його зустріло 4-тисячне шляхетське військо, очолюване київським воеводою князем Василем-Костянтином Острозьким. Діставши відсіч під Красиловом, ворожі загони змушені були повернути назад.

Проте, як бувало не один раз, татари незабаром повернулися. Вже у вересні вони через територію Молдови знову увірвалися спершу на Поділля і, розбивши кіш під Тернополем, розпустили загони в різні боки, зокрема й на Волинь. Польські воеводи виявилися неспроможними захистити мирне населення, тож татари практично безборонно, не зустрічаючи опору, пройшли вглиб країни й

нишпорили в українських землях. Раптовість вторгнення дала їм можливість захопити й спустошити величезну територію на 40 миль уздовж і 20 вширш, тобто щонайменше на 320 км уздовж і 160 км уширш (розмір тогочасної милі коливався від 8 до 12 км). Значна частина волинської землі була спустошена, вціліли тільки замки й панські двори-замочки, які мали доволі міцні укріплення й вогнепальну зброю [5, с. 101, 128–129, 143, 155]. Про чисельність людських втрат можемо судити за враженнями сучасників: на черговий вальний сейм волинські послі приїхали в жалобних убраннях. За повідомленнями Свентослава Ожельського, в ясир до Криму було вивезено 35 тисяч невільників, з яких десята частина (переважно діти) дісталися турецькому султанові [29, с. 175–176; 12, с. 190]. Хроніки М. Бельського [20, с. 1366–1368] і М. Стрийковського обчислюють бранців на 100 тисяч [31, с. 424], а Острозький літописець збільшує їх число до 150 тисяч [5, с. 128].

Саме про цей напад ішлося у заяві Івана Хрінницького, зробленій ним 25 жовтня 1575 р. перед луцьким гродським урядом у присутності луцького старости князя Богуша Корецького. Він заявив, що під час цього жовтневого татарського нападу 1575 р. один із татарських загонів захопив його двір у маєтку Хрінники. Сам він в цей час перебував у Луцьку на земських речках і, дізнавшись 2 жовтня, що татари знаходяться поблизу маєтку, відправив трьох своїх слуг Івана Кисловича, Станіслава Дубровського та Івана Корсневського до Хрінник, аби вони вивезли звідти майно, а особливо скрині з родинними документами та листами інших осіб. Приїхавши до Хрінник у неділю, слуги встигли вночі покласти

речі на вози й чекали світанку, щоб переправити їх через річку Стир до Луцького замку. Проте 3 жовтня вранці, коли вони вже виїздили з маєтку, великий татарський загін увірвався до села. Слуги встигли сховатися в болоті, де й змушені були просидіти з понеділка до середи. А татари за цей час розграбували маєток: складене на возах майно захопили, а скрині з документами разом з возами, гумном та новозбудованим будинком запалили й не відїжджали, поки «аж увесь двор, гумно и тые возы з ськринми аж до чадку згорели так, же одно местцо голое, где дей домъ его был, остало» [4, с. 443]. Серед спалених татарами скринь була й «скриня чирвоная, в которой дей онъ листы свои мельъ, где дей теж были листы отца его пана Михайла его милости Хренницъкого, которые ему яко сынови его старшому, будучи человеком на здоровю уломнымъ невичным, с певныхъ причинъ одны для схованъя, а другие для попертья права з некоторыми особыми даль» [4, с. 444].

У зв'язку з втратою важливих документів майнового характеру, що були підставою законних прав цілого роду на нерухомість і переховувались у нього як старшого з братів, Іван Хрінницький називає офіційні надання на маєтки великих литовських князів і польських королів, зокрема привілей князя Вітовта та підтвердження короля Казимира на пожалувані попереднім поколінням Хрінницьких земельні володіння. Перераховуючи ці офіційні надання, Іван Хрінницький одночасно називає й своїх предків. При цьому Іван Михайлович відновлює процес успадкування маєтків, їх перехід від одних родичів до інших у межах роду, що надає можливість встановити різні когорті/покоління рідних

та близьких. Так, перелічуючи надання на «именья Отца его Отчизные и дедизные»: Хрінники, Любин, Толпижин, Вичолків, Лопавши, Смиків, а також дільчі листи батькового діда з його братами, він називає своїх кровних родичів, зокрема власного прадіда Онанія Волчка Хрінницького та прадідових рідних братів: Богдана Толпижинського і Микиту Перенятинського, а також батькового стрія, тобто дідового брата Немиру Богдановича Хрінницького. У переліку спалених татарами родинних паперів Іван Михайлович називає також «листь дильчий братанича дедов отца его стричного пана Васка Яковицкого». Встановлено, що дідами батька Івана – Михайла Сватковича – були Онаній Волчко Хрінницький, Богдан Волчко Толпижинський і Микита Волчко Перенятинський. Отже, йдеться про те, що в попередній Онанію, Богдану і Микиті когорті, тобто у їхнього батька, Волчка Хрінницького, був невідомий нам на ім'я брат, якимось чином пов'язаний, швидше за все шлюбом, з маєтком Яковичі, через що його син Васко називається Яковицьким. Не виключена вірогідність, що й сам він, як інші його брати, які називалися вже не Хрінницькими, а Толпижинським і Перенятинським, міг називатися Яковицьким. Оскільки одночасно зникли й листи пасинків Івана Хрінницького, він називає і їх, князів Федора і Андрія Буремльських, та їхніх родичів, зокрема діда – князя Дмитра – та його синів Івана і Олександра Буремльських, останній з яких і був батьком його пасинків.

Серед згорілих родинних паперів Іван Хрінницький називає також «листов упоминальных, поступов правныхъ звязок немалыи», тобто цілий сувій правових актів, що підтверджували

«близкість влостную Отца его» до маєтків Ярославичі, Підлісці, Городниці та Княгинин, які за записом батькового стрія Немири Хрінницького перейшли до його дружини княгині Ганни Жижемської. Проте ці маєтки невідомо яким чином у Ганни Жижемської придбав Богуш Боговитинович. Простежуючи перехід цих маєтків з рук у руки, Іван Хрінницький називає подружжя Богуша Боговитиновича і Федору Андріївну Сангушківну, їхніх зятів князя Фридриха Пронського, Миколая Трибуховського та Михайла Дзялинського, які почергово були чоловіками їхньої дочки Федори, а також королівського секретаря Михайла та його сина Михайла Свинюського. У документі зазначається також, що батьків стрій Немира Хрінницький вже є небіжчиком, проте батько Івана Хрінницького – Михайло Сваткович – ще живий, який, «Очевисте ставши», перед судовим урядом підтвердив, що «тыє вси листи ... через поганство татары ... попалены сут» [18, ф. 25, оп. 1, спр. 15, арк. 21–23; 4, с. 442–447].

Звернімо увагу, що в цій розповіді зовсім не згадується син Немири – Война, який доводився стрієм Івану Михайловичу, що також підтверджує висловлену вище думку про його ранню смерть. Тож можна констатувати, що Война помер навіть раніше за свого батька Немири. На підставі цього документа маємо можливість реконструювати філіаційні зв'язки чотирьох поколінь роду Хрінницьких як по прямій, так і бічній лініях.

Таким чином, за нашою реконструкцією, простежується така філіаційна послідовність: від N Волчка Хрінницького чоловіча лінія йде до його синів Онанія, Богдана, Микити та ще одного,

невідомого на ім'я. Далі від Онанія до його сина Сватка (дочка Онанія Марина, віддана за Пашка Посяговецького, продовжила лінію волинських зем'ян Посяговецьких). Чоловічу лінію по Богдану Толпижинському продовжив син Немира та народжений ним у шлюбі з князівною Ганною Михайлівною Жижемською його син Война, на якому ця лінія переривається [6, с. 298]. На жаль, лінія Микити Волчка Перенятинського документально зовсім не простежується. Наступна лінія Хрінницьких представлена дітьми Сватка Михайловича.

Михайло Сваткович Хрінницький двічі входив у шлюбні зв'язки: перший раз з невідомою на ім'я дочкою Василя Семашка Риканського, а другий – з Настасею Іванівною Русинівною Берестецькою. Завдяки цим шлюбом Михайло Сваткович породичався з дуже впливовими на той час волинськими родами – Семашків і Русинів Берестецьких. Серед Семашків декілька осіб обіймали важливі місцеві уряди: Василь Михайлович – луцького гродського судді (1560–1564), Петро Михайлович – королівського писаря (1552–1554) та кременецького старости (1552–1561), Богдан Михайлович – ковельського старости (1543–1548) [6, с. 287–289]. Син останнього Олександр Богданович протягом 1566–1581 рр. обіймав уряд володимирського підкоморія, який за ухвалою Варшавського сейму 1589 р. займав перше місце в ієрархії земських урядів і титулів Речі Посполитої [33, с. 287; 11, с. 80]. В обов'язок підкоморія входило проведення розмежування спірних земель приватних шляхетських маєтків за декретами й дорученнями земського суду [11, с. 80]. Пізніше, у 1581–1597 рр., Олександр Семашко був луцьким старостою

та брацлавським каштеляном. Каштелян виконував важливі повноваження у військовій сфері: відповідав за обороноздатність Луцького замку, брав участь у зборі шляхетського ополчення воеводства, йому підпорядковувались інші урядники каштелянії, зокрема хорунжий та військый. Уряд каштеляна був дуже почесним, його посідання забезпечувало місце в сенаті. В подальшому з 1598 р. уряд луцького старости успадкував син Олександра Семашка – Миколай, який одночасно був і луцьким ключником, а з 1602 р. до своєї смерті у 1618 р. він був також і брацлавським каштеляном [6, с. 288].

Декілька представників роду Русинів Берестецьких тримали посаду луцького гродського писаря, зокрема Федір Іванович та його син Сасин Федорович, а Андрій Іванович Русин Берестецький тривалий час був луцьким підстаростою та пінським і туровським єпископом-номінатом [6, с. 284–285].

Тож зовсім не випадково, а цілком на родинних підставах 22 травня 1567 р. під час надання вінового запису Семена Івановича Хребтовича Богуринського дружині Раїні Андріївні Русинівні Берестецькій серед свідків були присутніми й засвідчили його своїми печатками «пан Богданъ а панъ Іванъ Михайловичи Сватъковичи Хренъницькие» [3, с. 138–140]. Брати Богдан і Іван Михайловичі Хрінницькі були присутніми також під час продажу 8 жовтня 1571 р. братами Олександром, Михайлом, Яном і Василієм Марковичами Жоравницькими маєтку Жабокрики князю Богушу Федоровичу Корецькому [4, с. 373–379].

Вочевидь, вже на 1567 р. Іван і Богдан були не тільки молодими людьми, а й цілком дорослими самостійними

господарями. Брати були народжені у різних батькових шлюбах, проте, мабуть, різниця у віці між ними була невеликою. Пануючий тоді імператив всезагальності шлюбу, а також ментальні уявлення щодо проведення життя у подружньому союзі сприяли швидкому укладанню повторних шлюбів. Натомість високий рівень тогочасної смертності зумовлював нелімітовану плідність, внаслідок чого діти народжувалися часто, практично один за одним, відповідно до прислів'я «щороку по пророку». Тож можна припустити, що різниця у віці між Іваном і народженим у другому шлюбі Богданом була незначною, приблизно 1,5–2–3 роки. Отже, можна думати, що їм було близько 20–22 чи 22–24 років, а значить, і один, і другий могли народитися наприкінці 1540-х років.

Нами встановлено, що від першого шлюбу з представницею роду Семашків Михайло Сваткович Хрінницький мав сина Івана і дочку Оксинію/Оксимію. Від другого шлюбу відомі його сини Богдан, Прокіп, Миколай, Василій і дочка Ганна. Отже, від двох шлюбів Михайла Сватковича дорослого віку досягли семеро дітей [18, ф. 25, оп. 1, спр. 15, арк. 47 зв.–48 зв.; 6, с. 299]. Саме це та наступні покоління, беручи активну участь у публічній (суспільно-політичній та військовій) діяльності волинського соціуму, прославили свій рід і примножили його статки. Але ці сюжети розглянемо в наступній частині статті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архив Юго-Западной России, издаваемый Комиссиею для разбора древних актов, состоящей при Киевском, Подольском и Вольнском генерал-губернаторе. Ч. VII. Т. I: Население Юго-Западной России от

половини XIII до половини XV века. Киев: Типография Г. Т. Корчак-Новицкого, 1890. II + 210+644 с.

2. Архив Юго-Западной России, издаваемый Комиссиею для разбора древних актов при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе. Ч. VIII. Т. IV: Акты о землевладении в Юго-Западной России XV–XVIII вв. Киев: Типография С. В. Кульженко, 1907. 224+451+66+XX с.

3. Архив Юго-Западной России, издаваемый Комиссиею для разбора древних актов при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе. Ч. VIII. Т. III: Акты о брачном праве и семейном быте в Юго-Западной Руси в XVI–XVII вв. Киев: Типография Императорского Университета св. Владимира Н. Т. Корчак-Новицкого, 1909. 120+708+XXX с.

4. Архив Юго-Западной России, издаваемый Комиссиею для разбора древних актов при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе. Ч. VIII. Т. VI: Акты о землевладении в Юго-Западной России XV–XVIII вв. Киев: Типография С. В. Кульженко, 1911. 113+435+48+XXIV с.

5. Бевзо О. А. Львівський літопис і Острозький літописець. Джерелознавче дослідження. 2-ге вид. Київ: Наукова думка, 1971. 198 с.

6. Ворончук І. Родоводи волинської шляхти XVI – першої половини XVII ст. (реконструкція родинних структур: методологія, методика, джерела). Київ: Вища школа, 2009. 511 с.

7. Ворончук І. Роль М.Ф. Владимирського-Буданова в розвитку української археографічної традиції та архівної практики. *Архівознавство. Археографія. Джерелознавство*. Міжвідомчий збірник наукових праць. Вип. I. Архів і особа. Київ, 1999. С. 111–121.

8. Журба О. І. Київська археографічна комісія. 1843–1921. Нарис історії і діяльності. Київ: Наукова думка, 1993. 186 с.

9. Історія міст і сіл УРСР. Ровенська область. Київ: Українська радянська енциклопедія АН УРСР, 1973. 640 с.

10. Кременецький земський суд. Описи актових книг. Вип. 1: книги № 1–11 (1568–1598). Київ: Друкарня МВС СРСР, 1959. 255 с.

11. Крикун М. Земські уряди на українських землях у XV–XVIII століттях. *Записки Наукового Товариства імені Шевченка*. Т. ССХХVIII: Праці історично-філософської секції. Львів, 1994. С. 65–122.

12. Кримський А. Історія Туреччини. Київ-Львів: Олір, 1996. 2-ге вид., випр. 287 с.

13. Литовська Метрика. Книга 561. Ревізії українських замків 1545 року / підг. В. Кравченко. Київ: ТзОВ «Простір-М», 2005. 597 с.

14. Русская историческая библиотека в 39 томах. Т. 33: Литовская метрика. Отдел первый. Часть третья. Переписи войска Литовского. Петроград: Издание Археографической комиссии, 1915. 702 с.

15. Руська (Волинська) Метрика. Регести документів Коронної канцелярії для українських земель (Волинське, Київське Брацлавське, Чернігівське воеводства) 1569–1673 / упоряд.: Геннадій Боряк, Губерт Вайс, Кирило Вислобоков, Людмила Демченко, Патріція Кеннеді Грімстед, Володимр Кравченко, Віктор Страшко, Наталя Яковенко. Київ, 2002. 984 с.

16. Українське повсякдення ранньомодерної доби. Зб. документів. Вип. I. Волинь XVI ст. / наук. ред. І. Ворончук. Київ: Фенікс, 2014. 739 с.

17. Українські архівісти. Біобібліографічний довідник. Вип. I. XIX ст. – 1930-ті рр. Київ, 1999. 368 с.

18. Центральний державний історичний архів в м. Києві.

19. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна. Видання друге, переглянуте і доповнене. Київ: Критика, 2008. 470 с.

20. Bielski M. Kronika. Sanok, 1856. Т. III. 1223–1279+LXXV s.

21. Boniecki A. Poczec rodów w Wielkiem Księstwie Litewskiem w XV i XVI wieku. Warszawa, 1887. 425 s.

22. Boniecki K. Herbarz Polski. T. III: Chmielewscy-Czetowscy. Warszawa: Warszawskie Towarzystwo Akcyjne Artystyczno-Wydawnicze, 1900. 406 s.

23. Encyklopedia Powszechna. Warszawa: S. Orgelbranda Księgarza i Typografa, 1865. T. XX. 984+XIII s.

24. Herby Rycerstwa polskiego. Na pięcioro Xiąg rozdzielone. Przez Bartosza Paprockiego zebrane i wydane: Roku Pańskiego, 1584, w Krakowie. 923 s.

25. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 4 (1479–1491). Vilnius, 2004. 285 c.

26. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 523 (1528). Vilnius: LII Leidykla, 2006. 277 p.

27. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 22 (1547). Vilnius: LII Leidykla, 2010. 174 p.

28. Niesiecki K. Herbarz polski. Lipsk: Druk. Breitkopfa i Hærtera, 1839. 479 p.

29. Orzelski S. Dzieje Polski 1572–1575 / przełożył Wł. Spasowicz. St-Petersburg: Nakładem i drukiem B. M. Wolffa, 1856. T. II. 336 s.

30. Polska encyklopedia szlachecka. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Kultury Historycznej, 1936. T. IV. 380 s.

31. Strykowski M. Kronika polska, litewska, żmódzka i wszystkiej Rusi. Warszawa: NAK. G.L. Glüksverga, 1846. T. II. 568 s.

32. Uruski S. Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. T. II: Bron–Czeko. Warszawa: Gebethner i Wolff, 1905.

33. Volumina Legum. Petersburg, 1859. Vol. 2: ab anno 1550 ad annum 1609. 482+XIII s.

34. Źródła dziejowe. T. XIX: Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. T. VIII: Ziemie Ruskie Wołyń i Podole / opisane przez A. Jabłonowskiego. Warszawa, 1890.

REFERENCES

1. *The Population of Southwestern Russia from the Middle of the 13th to the Middle of the 15th Century*, Part VII, Vol. I of *The Archives of Southwestern Russia, Issued by the Temporary Commission for the Study of Ancient Acts under the Governor-General of Kiev, Podolia, and Volhynia*. (1890). Kyiv: N. T. Korchak-Novitsky's Printing House, II + 210+644 p. [in Rus.]

2. *Acts on Landownership in Southwestern Russia in the 15th–18th Centuries*, Part VIII, Vol. IV of *The Archives of Southwestern Russia, Issued by the Temporary Commission for the Study of Ancient Acts under the Governor-General of Kiev, Podolia, and Volhynia*. (1907). Kyiv: S. V. Kulzhenko's Printing House, 224+451+66+XX p. [in Rus.]

3. *Acts on Marital Law and Everyday Family Life in Southwestern Russia in the 16th–17th Centuries*, Part VIII, Vol. III of *The Archives of Southwestern Russia, Issued by the Temporary Commission for the Study of Ancient Acts under the Governor-General of Kiev, Podolia, and Volhynia*. (1909). Kyiv: N. T. Korchak-Novitsky's Printing House of the Imperial University of St. Vladimir, 1909, 120+708+XXX p. [in Rus.]

4. *Acts on Landownership in Southwestern Russia in the 15th–18th Centuries*, Part VIII, Vol. VI of *The Archives of Southwestern Russia, Issued by the Temporary Commission for the Study of Ancient Acts under the Governor-General of Kiev, Podolia, and Volhynia*. (1911). Kyiv: S. V. Kulzhenko's Printing House, 113+435+48+XXIV p. [in Rus.]

5. BEVZO, O. (1971). *Lviv Chronicle and Ostroh Chronicler. A Study of Sources*. 2nd ed. Kyiv: Naukova dumka, 198 p. [in Ukr.]

6. VORONCHUK, I. (2009). *The Genealogies of the Volhynian Nobility in the 16th – First Half of the 17th Century: The Reconstruction of Family Structures (Methodology, Methods, Sources)*. Kyiv: Vyshcha Shkola, 511 p. [in Ukr.]

7. VORONCHUK, I. (1999). The Role of M. Vladymyrskyi-Budanov in the Development of the Ukrainian Archaeographic Tradition and Archival Practices. In: *Arkhivoznavstvo. Arkheohrafiia. Dzhereloznavstvo. Mizhvidomchyi zbirnyk naukovykh prats. Vyp. 1. Arkhiv i osoba*. (Archives and Individuals, Vol. 1 of Archival Studies. Archeography. Source Studies. Interdepartmental Collection of Scientific Works). Kyiv, pp. 111–121. [in Ukr.]

8. ZHURBA, O. (1993). *Kyiv Archaeographic Commission. 1843–1921. An Essay on History and Activities*. Kyiv: Naukova dumka, 186 p. [in Ukr.]

9. *The History of Cities and Villages of the UkrSSR. Rivne Region.* (1973). Kyiv: Ukrainian Soviet Encyclopedia of the Academy of Sciences of the UkrSSR, 640 p. [in Ukr.]
10. *Books No. 1–11 (1568–1598), Vol. 1 of Land Court of Kremenets. Inventories of Court Books.* (1959). Kyiv: MIA USSR Press, 255 p. [in Ukr.]
11. KRYKUN, M. (1994). Land Offices in Ukraine in the 15th–18th Centuries. In: *Papers of the History and Philosophy Section, Vol. CCXXVIII of Notes of T. Shevchenko Scientific Society.* Lviv, pp. 65–122. [in Ukr.]
12. KRYMSKYI, A. (1996). *The History of Turkey*, 2nd ed. Kyiv-Lviv: Olir, 287 p. [in Ukr.]
13. KRAVCHENKO, V., comp., (2005). *Revisions of Ukrainian Fortresses in 1545*, Book 561 of *The Lithuanian Metrica.* Kyiv: Prostir-M LLC, 597 p. [in Ukr.]
14. *Census of the Lithuanian Army, Unit 1. Part 3 of The Lithuanian Metrica, Vol. 33 of Russian Historical Library in 39 Volumes.* (1915). Petrograd, 1378 p. [in Rus.]
15. BORIAK, H., comp., et al. (2002). *The Ruthenian (Vollhynian) Metrica. Registers of Polish Crown Chancery Documents Addressed to Ukrainian Lands (Volhynia, Kyiv, Bratslav, and Chernihiv Voivodeships) 1569–1673.* Kyiv, 984 p. [in Ukr.]
16. VORONCHUK, I., ed. (2014). *Volhynia in the 16th Century*, Vol. 1 of *Ukrainian Everyday Life in the Early Modern Period.* Collected Documents. Kyiv: Feniks, 739 p. [in Ukr.]
17. *19th Century – the 1930s*, Vol. 1 of *Ukrainian Archivists. A Biobibliographic Reference Book.* (1999). Kyiv, 368 p. [in Ukr.]
18. *Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv.* [in Ukr.]
19. YAKOVENKO, N. (2008). The Ukrainian Nobility from the End of the 14th to the Middle of the 17th Century. In: *Volhynia and Central Ukraine.* 2nd ed., rev. and suppl. Kyiv: Krytyka, 470 p. [in Ukr.]
20. BIELSKI M. (1856). *Chronicle. Sanok.* Vol. III. 1223–1279+LXXV p. [in Pol.]
21. BONIECKI, A. (1887). *Family Lines in the Grand Duchy of Lithuania in the 15th and 16th Centuries.* Warsaw, 425 p. [in Pol.]
22. BONIECKI, A. (1900). *Polish Coats of Arms.* Vol. III. Warsaw: Warsaw JS Artistic and Publishing Society, 406 p. [in Pol.]
23. *General Encyclopedia.* (1865). Vol. XX. Warsaw: S. Orgelbrand's Bookshop and Publishing House, 984+XIII p. [in Pol.]
24. PAPROCKI, B., comp., (1584). *Coats of Arms of the Polish Knighthood: in 5 Books.* Krakow, 923 p. [in Pol.]
25. (1479–1491), Book No. 4 of *The Lithuanian Metrica.* (2004). Vilnius, 285 p. [in Ukr.]
26. (1528), Book No. 523 of *The Lithuanian Metrica.* (2006). Vilnius: LII Leidykla, 274 p. [in Ukr.]
27. (1547), Book No. 22 of *The Lithuanian Metrica.* (2010). Vilnius: LII Leidykla, XVI+174 p. [in Ukr.]
28. NIESIECKI, K. (1839). *Polish Coats of Arms.* Lipsk: Breitkopf and Hærter Publishing House, 479 p. [in Pol.]
29. ORZELSKI, S. (1856). *History of Poland 1572–1575.* Vol. II. Saint Petersburg: Published by B. M. Wolff, 336 p. [in Pol.]
30. *Polish Encyclopedia of Nobility.* (1936). Vol. IV. Warsaw: Institute of Historical Culture Press, 380 p. [in Pol.]
31. STRYJKOWSKI, M. (1846). *The Chronicle of Poland, Lithuania, Żmódz, and All Rus.* Vol. II. Warsaw: Published by G.L. Glüksverg, 568 p. [in Pol.]
32. URUSKI, S. (1905). *Bron–Czeko, Vol. II of A Family. Coats of Arms of the Polish Nobility.* Warsaw. [in Pol.]
33. *From the Year of 1550 till the Year of 1609*, Vol. 2 of *Volumes of Laws.* (1859). Saint Petersburg, 482+XIII p. [in Pol.]
34. *Historical Sources.* (1890). Vol. XIX: *Poland of the 16th Century with Regard To Geography and Statistics; Vol.VIII: Ruthenian Lands, Volhynia, and Podillia.* Warsaw. [in Pol.]